

TEKIJÄNOIKEUDELLINEN OIKEUSKÄYTÄNTÖ V. 2010–2018, OSA II

1 Johdanto

Tämä on toinen artikkeli kolmen artikkelin sarjassa, joka käsittelee tekijänoikeudellista oikeuskäytäntöä vuosina 2010–2018. Tässä *toisessa osassa* käsitellään tekijänoikeuden sisältöä ja loukkauksen edellytyksiä sekä yksinoikeuden rajoituksia.

2 Tekijänoikeuden sisältö ja loukkauksen edellytykset

2.1 Tekijänoikeuden suoja-aika

Tekijänoikeuslain (TekijäL) 43 §:n mukaan tekijänoikeus on voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut tekijän kuolinvuodesta. TekijäL 6 §:n nojalla tekijänoikeus on yhteisteosten kohdalla voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut viimeksi kuolleen tekijän kuolinvuodesta.

1900-luvun alussa kirjoitettuja lehtikirjoituksia koskevassa lausunnossa *TN 2010:18 (Lehtiarikkelit)* tekijänoikeusneuvosto (TN) pyrki selkeyttämään suoja-ajan määräytymisen perusteita. Kirjasto oli pyytänyt lausuntoa haltuunsa saamien lehtikirjoitusten mahdollisesta tekijänoikeussuojasta. Tekijä oli niissä ilmoitettu nimimerkillä tai -kirjaimilla siten, että tämän kuolinvuosi oli selvitettävissä ainakin joidenkin tekstien osalta. TN katsoi, että vuoden 1996 lakimuutoksella voimaan tullut TekijäL 43 §:n mukainen 70 vuoden voimassaoloaika tekijän kuolinvuodesta koski myös 1900-luvun

alussa luotuja teoksia. TN katsoi lisäksi, että yhtenäkin teoskappaleena tekijän suostumuksella kädestä käteen levitykseen annettu teksti on katsottava TekijäL 8 §:n merkityksessä ”julkistetuksi”.

Suoja-ajan määräytymisen osalta TN eritteli kolme mahdollista tilannetta: (a) Tekijänoikeus on voimassa 70 vuotta tekijän *kuolinvuoden päättymisestä* (43 §), jos tekijän nimi, yleisesti tunnettu salanimi tai nimimerkki on ilmoitettu. *Julkaisuajankohdalla* ei tällöin ole merkitystä suoja-ajan määrittämisessä. (b) Tekijänoikeus on voimassa 70 vuotta *julkistamisvuodesta* (44.1 §), jos julkistaminen on tapahtunut luvallisesti (eli 8 §:n mukaisesti), mutta tekijän nimeä, yleisesti tunnettua salanimiä tai nimimerkkiä ei ole ilmoitettu. (c) Tekijänoikeus on voimassa 70 vuotta *teoksen luomisesta* (44.3 §), jos julkistaminen ei ole tapahtunut 8 §:n mukaisesti ja jos tekijän nimeä tai yleisesti tunnettua salanimiä tai nimimerkkiä ei ole ilmoitettu. *Julkaisuajankohdalla* ei tällöin ole merkitystä. TN katsoi, että kirjaston saamaan aineistoon saattoi sisältyä yhä suojattua materiaalia nimimerkillä julkaistulta osin.

Lausunnoissa *TN 2013:2 (Aforismit)* ja *TN 2017:16 (Amerikkalaiset komediat)* on puolestaan arvioitu USA:ssa luotujen teosten suoja-aikaa Suomessa. Niissä suoja-ajan pituuden katsottiin muodostavan poikkeuksen Bernin yleissopimuksen (SopS 79/86) ja yleismaailmallisen tekijänoikeussopimuksen (SopS 81/86) kansallisen kohtelun periaatteesta: suoja-aika määräytyy aina sen maan

lainsäädännön mukaan, jossa suojaa vaaditaan. Tästä huolimatta suoja-aika ei ole – ellei tuon maan lainsäädännöstä muuta johdu – alkuperämaan suoja-aikaa pitempi.¹ Lausunnossa tuli sen vuoksi arvioitavaksi USA:n tekijänoikeuden suoja-ajat. Suojaajan määrittäminen oli kuitenkin näyttökysymys, johon TN ei ottanut kantaa.

2.2 Taloudelliset oikeudet

2.2.1 Kappaleen valmistaminen ja sen saattaminen yleisön saataviin

Tekijänoikeus tuottaa TekijäL 2.1 §:n mukaan yksinomaisten oikeuden valmistaa teoksesta kappaleita ja saattaa se yleisön saataviin. Kappaleen valmistamisen eri muodoista – kokonaan tai osittain, suoraan tai välillisesti, tilapäisesti tai pysyvästi, millä keinoilla ja missä muodossa tahansa – säädetään 2.2 §:ssä. Kappaleen valmistamisesta on kyse myös, kun teoksen siirtää laitteeseen, jolla se voidaan toisintaa.

Teos saatetaan 2.3 §:n mukaan yleisön saataviin, kun se välitetään yleisölle johtimitse tai johtimitta, kun se esitetään julkisesti esitystapahtumassa läsnä olevalle yleisölle, kun sen kappale tarjotaan myytäväksi, vuokrattavaksi, lainattavaksi tai muutoin levitetään yleisön keskuuteen, tai sitä näytetään julkisesti käyttämättä teknistä apuvälinettä.

2.2.2 Julkinen esittäminen ja sosiaalinen media

Teknologian kehityksen myötä tietoverkossa tapahtuva tekijänoikeudella suojatun materiaalin hyödyntäminen ja sitä koskevat oikeudenloukkaukset ovat lisääntyneet, mikä näkyy myös oikeus- ja lausuntokäytännössä.

Lausunnossa *TN 2013:23 (Facebook-elokuva-kerho)* hakija tiedusteli, merkitsikö elokuvan näyttäminen Facebook-ryhmän kautta kutsutuille ja

fyysisesti elokuvan esittämistilaisuudessa paikalla oleville katsojille TekijäL 2 §:n mukaista julkista esittämistä. TN totesi julkisen esittämisen olevan teknologianeutraali käsite ja soveltuvan siten sosiaalisen median käytännesääntöjen arvioimiseen. Ratkaisevaa oli siten se, oliko esitys julkinen vai yksityinen – eli oliko sen potentiaalisena yleisönä avoin vai suljettu katsojien piiri. Keskeiseksi kriteeriksi muodostui mahdollisten katsojien lukumäärän rajautuminen. TN noudatti oikeuskirjallisuudessa esitettyä linjaa, että kyseessä on suljettu piiri, kun potentiaalinen yleisö on ”jollakin perusteella tehdyn valikoinnin mukaan etukäteen yksilöllisesti määrätty tai henkilöpiiri on jonkin henkilöpiiriin kuuluvien välillä vallitsevan yhteyden, kuten esimerkiksi saman työpaikan, johdosta ennalta rajattu” (s. 8). Koska kuka tahansa saattoi liittyä Facebook-ryhmään, ja myös ryhmään kuulumattomilla oli mahdollisuus osallistua esittämistilaisuuksiin, kysymyksessä oli avoin piiri.

2.2.3 Yleisön saataviin saattaminen verkossa

TekijäL 2.3 § käsittää myös teoksen välittämisen yleisölle. Säännöksen (821/2005) esitöissä mainitaan tietoverkkoon kytkeytyneen koneen muistilaitteen sisällön käytön salliminen muille vertaisverkon käyttäjille yleisölle välittämisen muotona.² Ennakkopäätöksissä *KKO 2010:47 (Finreactor I)* ja *KKO 2010:48 (Finreactor II)* korkein oikeus (KKO) kuitenkin tarkasteli Finreactor-tietojenkoverkon toimintaa tekoajankohtana voimassa olleen 2.3 §:n (404/1961) näkökulmasta. Ensimmäisessä tapauksessa vastaajat olivat ylläpitäneet Finreactor-tiedostojenkoverkkoa, josta pystyi lataamaan tietokoneelleen tekijänoikeuden suojaamia teoksia sisältäviä tiedostoja ilman oikeudenhaltijoiden lupaa. Toisessa tapauksessa oli kyse siitä, että Finreactor-tiedostojenkoverkon käyttäjä A oli toimittanut siihen torrent-tiedostoja, joiden

¹ Suoja-aikadirektiivin (2006/116/EY) 7 artiklan 1 kohdan mukaan alkuperämaan suoja-aika on määräävä, ellei se ole direktiivin 1 artiklassa säädettyä suoja-aikaa pidempi.

² HE 28/2004 vp, s. 78.

avulla verkon käyttäjät olivat voineet ladata tietokoneilleen tekijänoikeuden suojaamia pelitiedostoja verkosta muualta kuin A:n tietokoneelta.

Verkon kautta tapahtuvan tiedostojen jakamisen osalta KKO katsoi TekijäL 2.3 §:ssä mainitun teoskappaleiden levittämisen yleisön keskuuteen koskevan myös suojatun aineiston tarjoamista yleisölle kopioitavaksi sähköisessä muodossa. KKO viittasi ratkaisuun KKO 1999:115, jossa levittämisoikeuden loukkaamisena pidettiin myös menettelyä, jossa elektronisen postilaatikon tietokoneelleen perustanut ja sitä ylläpitänyt henkilö oli sallinut käyttäjien kopioida postilaatikosta tietokoneohjelmistoja.

Perusteluissa korostettiin TekijäL:ssä säädetyn suojan riippumattomuutta laittoman jakelun teknisestä toteuttamistavasta: toimintaa oli arvioitava yksinoikeuden piiriin kuuluvana teoskappaleiden levittämisenä.

Ratkaisuissa *MAO:419/16 (Crystalis Entertainment UG ja Scanbox Entertainment A/S vs A)* ja *MAO:55/17* (niin ikään *Crystalis Entertainment UG ja Scanbox Entertainment A/S vs A*) markkinaoikeus (MAO) sovelsi nykyisen TekijäL 2.3 §:n 1 kohtaa. Molemmissa tapauksissa kantajat väittivät vastaajan saattaneen luvatta televisiosarjan jaksot ja elokuvateoksia yleisön saataviin BitTorrent-vertaisverkossa. Heidän mukaansa IP-osoite, jonka kautta loukkaukset oli toteutettu, kuului teleoperaattorin luovuttamien tietojen perusteella vastaajille. Vastaajien mukaan joku muu oli voinut käyttää heidän suojaamatonta langatonta verkkoaan asunnon ulkopuolelta teosten lataamiseen ja yleisön saataviin saattamiseen.

Tekijänoikeusloukkauksen edellytysten täytymisen osalta MAO analysoi BitTorrent-vertaisverkon toimintaperiaatetta ja katsoi teosta samanlaisesti jakavien/lataavien käyttäjien parven (engl. swarm) muodostavan *avoimen piirin*, jonka käyt-

täjämäärä ei ollut ennalta rajoitettu. *Yleisölle välittämisen* osalta MAO kiinnitti huomiota esitöistä ilmenevään lähtökohtaan, että tietoverkkoon kytkeytyneen koneen muistilaitteen sisällön käytön salliminen muille vertaisverkon käyttäjille oli yksi yleisölle välittämisen muoto. Teosten jakamista BitTorrent-vertaisverkossa oli siten arvioitava yleisölle välittämisenä.³

Ratkaisuissa MAO päätyi esitetyn näytön perusteella eri johtopäätöksiin. Ensimmäisessä ratkaisussa MAO piti jonkun toisen syyllistymistä teosten jakamiseen vastaajan verkkoa käyttäen *tekniisesti sinänsä mahdollisena*. Vastaaja oli kuitenkin esittänyt vain väitteen tällaisesta hypoteettisesta tapahtumainkulusta, kun taas kantajat olivat esittäneet uskottavan näytön siitä, että vastaaja oli itse syyllistynyt tekoihin. MAO kiinnitti huomiota siihen, että lataamiset ja jakamiset oli asiassa esitetyn näytön perusteella tehnyt yksi henkilö vastaajan asunnosta käsin, vastaajan internetliittymää käyttäen. Henkilöllä oli niin ikään ollut käytössään harvinainen BitTorrent-ohjelma. Jälkimmäisessä ratkaisussa kantaja ei sen sijaan ollut esittänyt uskottavaa näyttöä siitä, että vastaaja olisi henkilökohtaisesti ladannut teokset.⁴

Myös asiassa *Itä-Suomen HO 4.10.2012 Nro 820 Dnro S 12/306 (Joni1234)* vastaaja kiisti syyllisyytensä sillä perusteella, että joku muu olisi hänen langatonta verkkoaan käyttämällä jakanut 7 248 musiikkitiedostoa. Oli riidatonta, että teokset olivat olleet saatavilla vastaajan internetliittymän kautta, ja että jakaja oli käyttänyt valittajan etunimeen sopivaa nimimerkkiä ”Joni1234”. Hovioikeus (HO) piti vastaajan kertomusta *epätodennäköisenä hypoteettisena tapahtumakulkuna*; kertomuksen tueksi ei esitetty mitään konkreettista näyttöä. HO sovelsi oikeuskirjallisuudessa omaksuttua todistusvoimallista lähtökohtaa, eli tuomion tulee perustua *käsillä olevan todistusaineiston parhaiten*

³ Vastaavaa lähtökohtaa MAO on soveltanut myös *TekijäL 60 a §:n mukaista luovuttamismääräystä* koskevissa ratkaisuissa, joiden mukaan parven käyttäjämäärällä ei ole merkitystä. Ks. esim. *MAO:423/16 (TeliaSonera Finland Oy)*, *MAO:424/16 (DNA Oy)*, *MAO:425/16 (Elisa Oyj)* ja *MAO:333/17 (DNA Oyj)*.

⁴ Ks. myös *MAO:565/17 (SV vs Scanbox Entertainment A/S)*, jossa MAO katsoi kantajan esittäneen uskottavan näytön siitä, että vastaaja oli saattanut teoksen vertaisverkossa yleisön saataviin, vaikkei asiassa ollutkaan ”esitetty näyttöä, joka suoraan osoittaisi vastaajan jakaneen” kyseistä elokuvaa kyseisenä ajankohtana (kohta 95).

selittävään todistusteemaan, ellei käsillä ole erityisiä vastasyitä. HO katsoi, että ”asiassa esitetty selvitys selittyy parhaiten sillä, että [vastaaja] on itse saattanut yleisön saataville 7 248 musiikkiedostoa, joihin hänellä ei ole ollut tekijänoikeuslain mukaisista oikeutta”.

2.2.4 Linkittäminen

Vaikka linkittäminen ei teknologiana ole uutta, on sen tekijänoikeudellisesta arvioinnista – siis siitä, merkitseekö linkittäminen teoksen välittämistä yleisölle – ollut epäselvyyttä. Euroopan unionin tuomioistuin (EUT) on ennakkoratkaisuissaan pyrkinyt selkeyttämään InfoSoc-direktiivin⁵ 3 artiklan 1 kohdan, ja siten jäsenvaltioiden tekijänoikeuslain-säädännön mukaista yleisölle välittämisen käsitettä linkittämisen kohdalla. Ratkaisuihin on pääasiassa arvioitu yleisön saataviin saattamisen kahta elementtiä, eli yleisölle välittämistä tekona ja uuden yleisön vaatimusta.

TN:n lausunnoissa on eri linkitystekniikoiden (vievät ja tuovat linkit) osalta otettu huomioon EUT:n siihenastinen oikeuskäytäntö, mutta korostettu C-466/12 Svensson -tapauksen jälkeisen oikeustilan epäselvyyttä muiden kuin klikattavien linkkien osalta. Perusteluissa onkin itse linkkiteknikan sijaan korostettu oikeudenhaltijan yksinoikeuteen, erityisesti sananvapauteen, liittyviä näkökohtia.

Lausunnossa *TN 2014:4 (Keskustelufoorumi)* oli kyse kuvan linkittämisestä keskustelufoorumille. Lausunnonpyytäjä kyseenalaisti keskustelupalstojen yleisohjeistukset, joissa kiellettiin kuvan linkittäminen keskusteluun ilman oikeudenhaltijan lupaa. Hänen mukaansa kuvan liittäminen keskusteluun ei tapahdu kopioimalla, vaan linkkinä tai keskustelupalstaan upotettuna kuvana. Tällöin kuva pysyy alkuperäisellä paikallaan, ja vain kuvan sisältämä informaatio on nähtävissä. Lausuntopyyntö liittyi erityisesti *vieviin hyperlinkkeihin* (sivustolta

toiselle sivustolle vieviä klikattavia linkkejä), sekä nk. *img-tag-linkkeihin* (linkitystapa, jossa kuvan sijaintiosoite on kirjoitettu lähdekoodiin sille sivulle, johon kuva ilman klikkaamista saadaan näkyville).

Yleisölle välittämisestä ei TN:n mukaan ollut kyse sellaisten klikattavien linkkien asettamisessa internetsivustolle, jotka johtavat toisella sivustolla vapaasti käytettävissä oleviin teoksiin: Teokset eivät tällöin välity uudelle yleisölle. Samalla ei kuitenkaan saanut kiertää suojauskeinoja tai muuta pääsyräjoitusta, ja oikeudenhaltijalla piti olla mahdollisuus alkuperäisen aineiston poistamiseen siten, ettei sen näkeminen ollut mahdollista myöskään linkin välityksellä. Kysymys keskustelupalstan yleisohjeistuksen linkityskiellosta oli sopimus oikeudellinen, joten TN ei ottanut siihen kantaa.

Asiassa *TN 2013:22 (Blogi)* käsiteltiin kysymystä *blogin sisällön linkittämisestä* toiseen blogiin *tuovien linkkien avulla*. Lausunnossa todettiin bloginsa internetiin laittavan täytyneen ymmärtää, että sivustolle saatetaan laillisesti tietyissä tilanteissa asettaa linkkejä mahdollistamaan pääsy aineistoon. Sallittavana ei kuitenkaan voitu pitää alkuperäisen blogin sisällön aggregointia tuovilla linkeillä siten, että linkittäminen oli toiminut yksinomaan systemaattisena sisällöntuotannon välineenä: Silloin ei ollut vain *viitattu blogin alkuperäiseen sijaintipaikkaan*, vaan alkuperäisen blogin materiaalia oli saatettu yleisön saataviin, mikä vastasi blogin sisällön kopioimista. Tässä tarkasteltiin myös hiljaista suostumusta koskevaa oikeuskirjallisuutta sekä ulko- maista oikeuskäytäntöä, muttei katsottu sen soveltuvan tapaukseen.

Lausunnossa *TN 2010:9 (Plagioinnintunnistussuohjelma)* oli kyse yliopiston käytössä olevasta plagioinnintunnistussuohjelmasta. Opiskelijan palauttama työ analysoitiin vertaamalla sitä internetissä ja ohjelmiston arkistossa oleviin teksteihin. Loppuraportin valmistumisen jälkeen työ siirrettiin ohjelmiston tietokantaan viitteeksi tulevia tarkas-

⁵ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2001/29/EY, annettu 22 päivänä toukokuuta 2001, tekijänoikeuden ja lähioikeuksien tiettyjen piirteiden yhdenmukaistamisesta tietoyhteiskunnassa.

tuksia varten. Lausunnonpyytäjä halusi selvittää sen, merkitsikö linkkien asettaminen ohjelmiston arkistossa oleviin töihin niiden välittämistä yleisölle. Tältä osin TN katsoi, että ohjelmiston käyttöön oikeutettua yliopiston opettajakuntaa oli pidettävä avoimena piirinä. Näin ollen ohjelmiston toimintaperiaate johti kappaleiden valmistamiseen ja sillä hetkellä, kun ne ladattiin tietokantaan, myös yleisölle välittämiseen. Itse linkittäminen ei kuitenkaan ollut tekijänoikeudellisesti relevantti, sillä *uuden yleisön vaatimus* ei täyttynyt.

2.3 Moraaliset oikeudet

2.3.1 Lähtökohdat

Tekijän moraaliset oikeudet (Tekijäl 3 §) alleviivaavat tekijän henkilökohtaista suhdetta teokseen ja ilmentävät halua suojata tekijän persoonaa. *Isyysoikeuden* nojalla tekijä on ilmoitettava sillä tavoin kuin hyvä tapa vaatii, kun teoksesta valmistetaan kappale tai teos saatetaan yleisön saataviin (3.1 §). *Respekti- tai kunnioittamisoikeus* (3.2 §) taas tarkoittaa, ettei teosta tekijän suostumuksetta saa muuttaa ”tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa tahi omalaatuisuutta loukkaavalla tavalla”, eikä sitä saa saattaa ”yleisön saataviin tekijää sanotuina tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä”. Moraaliin oikeuksiin voidaan myös laskea Tekijäl 53 §:n mukainen *klassikkosuoja*.

2.3.2 Isyysoikeus

Asiassa *TN 2017:10 (Musiikin suoratoistopalvelu)* oli kysymys siitä, oliko internetin streaming- eli suoratoistopalvelulla Tekijäl 3.1 §:n mukainen velvollisuus mainita esittäjätiedot esittämänsä musiikin yhteydessä. Vastineenantaja perusteli tietojen puuttumista niiden saatavuusvaikeuksilla ja sillä, että suoratoistopalvelussa oli ollut vakiintuneena tapana jättää tekijän nimi mainitsematta. Lausunnossa korostettiin tekijä- (ja esittäjä-) tietojen ilmoittamista selkeänä pääsääntönä, ja TN näki, että musiikin suoratoistopalvelujen ”alalla vakiintuneesta ja hyvän tavan mukaisesta käytännöstä ei

voi vielä kiistattomasti ja yksiselitteisesti puhua” (kohta 29). Näin ollen perusteita pääsäännöstä poikkeamiselle ei ollut. Suoratoistopalvelu oli loukannut isyysoikeutta.

Lausunnossa *TN 2018:5 (Digilavastaja)* hakija oli toiminut kahden elokuvan virtuaalilavastajana ja animaattorina. Asianosaisilla oli eri näkemykset siitä, oliko lavastajan kreditoinnista sovittu molempien elokuvien osalta, ja mikä oli sopimusten tarkka sisältö. TN ei näyttökysymyksenä ottanut tähän kantaa, mutta totesi, että lähtökohtaisesti Tekijäl:n säännökset esittäjätietojen suhteen ovat selkeät. TN totesi niin ikään, että ”elokuvan, sen osan tai pysäytyskuvan tarjonta internetsivustolla tai videopalvelussa on teoksen saattamista yleisön saataviin kappaleen välittämisenä yleisölle”, joten isyysoikeus ”kosk[i] myös teoskynnyksen ylittäneen digilavastuksen tehnyttä animoijaa” (kohta 21).

Kyse oli *elokuva-alalla* vallitsevan hyvän tavan määrittämisestä, ja TN korosti, ettei isyysoikeus ole poikkeukseton, eikä kaikissa medioissa tai käyttöyhteyksissä identtinen. Hyvän tavan mukaista oli mainita hakija virtuaalilavastajana ja animaattorina elokuvan suomenkielisellä ”pressi”-, tervetuloa- ja etusivulla olleen ”Tekijät”-linkin takaa avautuvalla ”Tekijät”-sivulla. Riittävää oli myös, että digilavastajan nimi oli mainittu eri videopalveluissa (esim. YouTube) olleen elokuvan trailerin osalta ainoastaan elokuvan kotisivulla, joka avautui trailerivideon nimiketietojen ja lataajan kanavatietojen alla olevan hyperlinkin kautta. Täydellisiä tekijätietoja ei tarvinnut mainita tuotantoyhtiön englanninkielisillä internetsivustoilla käytettyjen vaihtuvien pysäytyskuvien yhteydessä. TN korosti tältä osin, ettei ilmoittamista oikeuskirjallisuudessaakaan yleensä edellytetty ”esimerkiksi mainoksissa tai yritysten toimintaa esittelevillä internetin kotisivuilla” (kohta 27).

Tapauksessa *TN 2010:2 (Mainoslause)* itse teoksen käyttö oli tapahtunut ilman suostumusta. Teossuojaa nauttivan laulun säkeen suomenkielistä käännöstä oli käytetty mainoskampanjassa hieinan muunnellussa muodossa. Asiassa oli kyse siitä, oliko tekijän moraalisia oikeuksia loukattu, kun tämän nimi oli jätetty mainitsematta, ja käännöksen

mainoskäyttö tapahtunut luvatta. TN totesi, ettei mainoskäyttö itsessään tarkoita moraalisten oikeuksien loukkaamista. Vaikka *mainonnan alalla* ei ollut yleistä maininta tekijän nimeä mainoksen yhteydessä, TN katsoi että "[a]llan tavalla ei kuitenkaan ole tässä tapauksessa merkitystä, sillä teosta on käytetty ilman lupaa eikä tekijällä ole ollut tilaisuutta arvioida teoksen käyttöä myöskään isyysoikeuden näkökulmasta" (s. 5). Tekijän nimen mainitseminen jättäminen loukkasi isyysoikeutta.

Lausunnossa *TN 2015:5 (Kalatutkimusraportti)* korostettiin isyysoikeuden riippumattomuutta taloudellisista oikeuksista: mahdollinen taloudellisten oikeuksien siirtyminen lausunnonpyytäjän toimeksiantajalle ja edelleen vastineenantajalle ei vaikuttanut velvollisuuteen ilmoittaa alkuperäisen teoksen tekijä, sillä TekijäL 3.3 §:n mukaan moraalista oikeuksista voi "sitovasti luopua vain, mikäli kysymyksessä on laadultaan ja laajuudeltaan rajoitettu teoksen käyttäminen".

Lausunnossa *TN 2018:7 (Navigationskolan)* rakennukseen oli tehty olennaisia muutoksia. Tällaisessa tapauksessa tekijällä tai tekijän oikeudenomistajilla oli – isyysoikeuteen perustuen – oikeus vaatia, että alkuperäisen arkkitehdin (*Lars Sonck*) nimen mainitsemisen yhteydessä *myös ilmoitetaan, että uudisrakennus on toisen suunnittelema*.

2.3.3 Respektioikeus

Ratkaisussa *HelHO 29.3.2011 Nro 948 Dnro S 09/2486 (Suomennos)* kääntäjä väitti kustannusyhtiön loukanneen hänen moraalisia oikeuksiaan, kun se julkaisi käännöksen palauttamatta kääntäjän hyväksyntäasiakirjassa yksilöimiä muutoksia ennalleen hänen esittämänsä muotoon. HO totesi oikeuskäytännössä edellytetyn käännöksen *olennaista muuttamista* (mm. KKO 1974 II 49 ja KKO 1954 II 91), jotta voitaisiin katsoa, että tekijän kirjallista ja taiteellista arvoa sekä omalataisuutta olisi loukattu. Toisaalta vähäisenkin muutoksen voitiin – tekstistä riippuen, esimerkiksi runon osalta – katsoa

loukkaavan TekijäL 3.2 §:n mukaista respektioikeutta. Tapauksessa olennaisuuskynnys ei kuitenkaan ylittynyt: muutoksissa oli ollut kyse ”pikemmin sellaisista kielellisistä vivahteista englannin ja suomen kielen välillä, joista voidaan esittää erilaisia näkemyksiä, mutta joilla ei voida katsoa olevan teoksen kokonaisuuden kannalta juurikaan merkitystä”. Tätä puoltavana seikkana HO kiinnitti huomiota kääntäjän kehittämän uusiosanan (”mielielisyys”) säilyttämiseen käännöksessä. Respektioikeutta ei ollut loukattu.⁶

Asiassa *TN 2017:3 (Kivipatsaat)* arvioitiin alkuperäisveistosten tilapäistä muuttamista. Lausuntopyyntö koski kymmenen julkisen patsaan pukemista eri aikakausia ilmentäviin vaatteisiin taiteilijaryhmän performanssia varten. Lähtökohtaisesti respektioikeuden loukkauksen katsottiin perustuvan *objektiiviseen, tekijän subjektiivisen käsityksen jossakin määrin huomioon ottavaan arvioon*, jossa teon luonteen arviointikriteerit pohjautuvat mm. teoksen yleisön saataville saattamistapaan, tehtyihin muutoksiin sekä muutosten syihin. Muutoksiin oli kuitenkin ollut taiteilijoiden suostumukset, mikä sulki loukkauksen pois: Teoskappaleen omistajan näkökulmasta kysymys ei siten ollut tekijänoikeudellinen.

2.3.4 Klassikkosuoja

TekijäL 53 §:n mukainen klassikkosuoja oli esillä Suomi 100 -teemaan liittyneessä lausunnossa *TN 2017:14 (Maamme-laulu)*. TN totesi – hallituksen esitykseen HE 23/1960 vp viitaten – että klassikkosuojan ”tarkoituksena etupäässä on niin sanottujen vapaiden teosten, ennen muuta klassisten mestariteosten, aatteellisten arvojen suojaaminen” (kohta 24).

Lausunnossa vahvistettiin, ettei historiallisesti virheellisen kääntäjätiedon ilmoittaminen internet-sivuilla ollut klassikkosuojan vastaista. Suomi 100 -internetsivulla oli ilmoitettu paikkansapitämätön tieto Maamme laulun -kääntäjistä, joka sivuston

⁶ Kustannusyhtiö loukkasi kuitenkin kääntäjän tekijänoikeutta sillä perusteella, että tämän nimi suomentajana oli kustannusyhtiön tuottamuksesta jäänyt pois julkaistusta teoksesta.

mukaan oli Paavo Cajander. Lausunnonpyytäjän mukaan suomentamisen olivat tehneet Julius Krohn, Bernhard Godenhjelm, Aleksanteri Rahkonen, Kaarlo Slöör ja Antti Törneros.

2.4 Loukkausarviointi

Tekijänoikeuden loukkausten osalta tulee erottaa yhtäältä loukkausarviointi eli se, onko loukkaavaksi väitetty tuotos liian samankaltainen kuin suojattu teos, ja toisaalta se, voiko alkuperäisestä teoksesta tehty muunnelma (jälkiperäisteos) nauttia suojaa. Jälkiperäisteoksen käyttö edellyttää sekä alkuperäis- että jälkiperäisteoksen tekijän luvan. Alkuperäisteoksen tekijän lupaa ei kuitenkaan tarvita, jos alkuperäistä teosta ”vapaasti muuttaen” on saatu aikaan uusi ja itsenäinen teos (TekijäL 4.2 §).

Tekijänoikeuden suojapiiri kattaa enemmän kuin vain suorat kopiot. TekijäL 2.1 §:n mukaan tekijällä on yksinomainen oikeus määrätä teoksesta muuttamattomana tai muutettuna, käännökseenä tai muunnelmana, toisessa kirjallisuus- tai taidelajissa taikka toista tekotapaa käyttäen.

Seuraavissa lausunnoissa arvioitavana on ollut alkuperäisen kirjallisen teoksen ja siihen perustuvan eri kirjallisuuden lajia edustavan teoksen välinen suhde. TN teki epäitsenäisen ja itsenäisen muunnelman rajanvetoa arvioimalla sitä, tuottavatko teokset tarkastelijassa *ns. samuuselämyksen*.

Lausunnoissa *TN 2013:13 (Käsikirjoitus)* oli kyse musikaalikäsikirjoituksesta ja sen esikuvana käytetystä elämäkerrasta. TN katsoi, että teoksissa ”käytetyt ilmaisut eivät ole siinä määrin samanlaisia, että kyseessä olisi muu kuin saman tarinan juonen, idean tai tiedon hyödyntäminen” (s. 7) – mikä ei riittänyt perustamaan teosten välistä muunnelmasuhdetta. Vaikka elämäkerta oli toiminut käsikirjoituksen inspiraationa tai tietolähteenä, jälkimmäinen oli omaperäisen ilmaisutapansa ansiosta TekijäL 4.2 §:ssä tarkoitettu itsenäinen teos.

Asiassa *TN 2013:21 (Näytelmäkirjoitus)* oli kyse siitä, loukkasiko näytelmäkirjoitus sen inspiraationa käytetyn monologin suoja. Siinä oli käytetty joitakin monologin sisältäviä *lyhyitä lauseita*, jotka eivät yksinään saneet suojaa. TN katsoi, että ”kirjallisten esitysten kokonaisvaikutelmat eroavat

siinä määrin toisistaan, että monologia ja näytelmäkirjoitusta on pidettävä eri töinä eikä saman teoksen ilmentyminä” (s. 11).

Lausunnoissa *TN 2018:3 (Lastenkirjat)* kuvitetun lastenkirjan kirjoittajat pyysivät lausuntoa myöhemmän lastenkirjan loukkaavuudesta. He esittivät vertailutaulukon kirjojen henkilöhahmojen, juonten ja kuvitusten samankaltaisuuksista. Lausunnon lähökohtana oli ideoiden ja ilmaisumuodon erottaminen toisistaan: *hakijoiden teoksen aihe, värimaailma, ideat, toteutusperiaatteet ja yksittäiset tiedot eivät sellaisenaan olleet tekijänoikeudellisesti suojattuja*. Kummankin kirjan aiheena oli kerrostalo huoneistoineen ja asukkaineen, ja niissä oli käytetty myös samankaltaisia esineitä ja henkilöhahmoja. Kirjat oli kuitenkin toteutettu selvästi toisistaan poikkeavalla tavalla: Juoni oli sisällöltään ja kerrottatyyliltään (suora vs. runomitta) toteutettu eri tavoin. Yksittäisten sivujen kuvitustyyliä oli pidettävä persoonallisina ja vivahteikkaina sekä värimaailmoja toisistaan poikkeavina. Kyseessä ei siten ollut edes aiemman lastenkirjan muunnelma, kun ilmaisumuotoa koskevia samankaltaisuuksia oli pidettävä niin vähäisinä.

Samuuselämyksestä oli kyse myös Sibeliusmonumenttia muistuttavaa teatterilavastetta koskeneessa lausunnoissa *TN 2012:3 (Sibelius-monumentti)*. Lavasteen tekijän katsottiin jäljitelleen monumentin ideaa ja kokonaisvaikutelmaa siinä määrin, että niiden välille saattoi teatteriolosuhteissa syntyä *assosiaatio*. Koska teosten välillä oli kuitenkin enemmän eroavaisuuksia kuin yhtäläisyyksiä, pelkkä yleisen tason assosiaatio ei riittänyt siihen, että lavastetta olisi voitu pitää monumentin kappaleena tai sen epäitsenäisenä muunnelmana. TN arvioi TekijäL 4.1 §:n mukaisen muunnelman ja 4.2 §:n mukaisen vapaan muunnelman välistä rajanvetoa katsoen, että ”Sibelius-monumentin viressä lavaste ei aiheuttaisi elämystä, että katsottavana on kaksi kappaletta Sibelius-monumentista” (s. 7).

Asiassa *HelHO 1.12.2011 Nro 3570 Dnro S 09/700, S 09/1002 (Cover-teos)* käsiteltiin sitä, täytetikö alkuperäisestä sävelteoksesta toiselle instrumentille tehty *sovitus* teossuojan luovuuden ja omaperäisyyden vaatimukset. Sovittamisessa toiselle

instrumenttiäänelle oli HO:n mukaan kyse lähinnä teknisestä toteuttamisesta. Itsenäistä, omaperäistä ja luovaa muuntelua ei osoittanut myöskään sävelteosten erilainen äänimaailma, joka oli pääasiassa seurausta teoksen sovittamisesta toiselle instrumentille. Melodian, rytmin, harmonian ja kokonaisuuden yhteneväisyyden vuoksi sovitusta oli pidettävä lähinnä alkuperäisen teoksen *transkriptiona tai jäljitelmänä/coverina*. HO totesi yhteenvetona, että ”mikäli [...] myös transkriptiot ja coverit eli jäljitelmät saisivat pääsääntöisesti itsenäisen teos-suojan ja ne katsottaisiin teoskynnyksen ylittäviksi teoksiksi, tämä johtaisi kansainvälisen tekijänoikeusjärjestelmän vesittymiseen” (s. 6). Jäljitelmä ei siten tuottanut yksinoikeutta teokseen tai oikeutta jaettuun tekijänoikeuteen.

Lausunnossa *TN 2018:1 (Sävelteos)* arvioitiin laajemminkin vallitsevaa sovituksia koskevaa käytäntöä ja sovitelman syntymisen kriteereitä. Lausuntopyyntö koski sovitelman valmistamista hakijan säveltämästä ja sanoittamasta sävelteoksesta ja sen esittämistä ilman suostumusta. Kyseessä oli alkuperäisen kappaleen lyhennetty versio.

Tekijänoikeudellisena muunnelmana pidettävä sovitus saattoi TN:n mukaan syntyä silloin, kun alkuperäisen teoksen luonnetta (rakennetta, harmoniaa, tyylilajia jne.) muutettiin. *Sävelteoksen lyhentäminen ajalliselta kestoltaan* ei tehnyt arvioitavana olevasta live-esitysversiosta lupaa edellyttävää muunnelmia. Sävellyksen kokonaisluonnetta ei ollut muutettu tiettyjen musiikillisten elementtien poisjätöllä. Siltä osin kun säkeistöjen määrää oli vähennetty ja loppuun lisätty kokonaan uusi säkeistö yhdistelemällä siihen alkuperäisten säkeistöjen säkeitä, TN totesi, että ”[t]ällainen laulutekstin muokkaaminen muuttaa sanoituksen merkitystä ja painotuksia siten, että kyseessä on teoksen muunnelma” (kohta 33).

Loukkaavaksi väitetyn tekstin muutoksia ei ole pidetty riittävinä silloin, kun ne ovat olleet ”identtisiä tai tekstissä on pieniä eroavaisuuksia”, jotka ovat johtuneet yksittäisen sanan muuttamisesta toiseksi (*TN 2013:19*).

Lausunnossa *TN 2010:6 (Käännös)* oli kyse kahdesta samasta alkuperäisteoksesta tehdystä suomenkielisestä käännöksestä. Käännökset poikke-

sivat suurimmilta osin toisistaan, mutta niihin sisältyi samoja lauseita ja ilmaisuja sekä samankaltaisia virkkeitä. TN totesi, että samojen lauseiden ja ilmaisujen sekä samankaltaisten virkkeiden sisältyminen käännöksiin saattoi ”perustua alkuperäisteoksen asettamiin ehtoihin sekä myös yleiskielen sanojen yleisimpiin merkityksiin ja alalla vakiintuneeseen terminologiaan” (s. 11). Molemmat käännökset olivat kieliasunsa osalta itsenäisiä ja omaperäisiä teoksia.

Sen sijaan ratkaisussa *HelHO 22.3.2013 Nro 909 Dnro S 11/1501 (VIA-koulutusmateriaali)* koulutusmateriaalin katsottiin loukkaavan kantajan tekijänoikeutta. HO katsoi selvitetyn, että vastapuolen koulutusmateriaalissa kahdeksan diaa oli kopioitu suoraan kantajan materiaalista. Johtopäätöstä tuki erityisesti se, että kopiointi oli koskenut myös kaikkein omaperäisimpiä graafisia kuvioita. Yhteensä 25 muuta diaa oli myös joko selvästi (18) tai suurella todennäköisyydellä (7) osittain kopioituja, sillä niissä oli joko merkittävä määrä identtisyksiä suhteessa kantajan dioihin tai ne muistuttivat kantajan dioja ulkoasultaan ja asiasisällöltään. Samankaltaisuus koski myös diojen ryhmittelyä ja lähdemerkintöjä, ja materiaalin laatija oli todennut unohtaneensa mainita kantajan kirjan relevanttien diojen lähteenä.

Kuvataiteen teosten samuusvertailusta oli kyse lausunnossa *TN 2013:17 (Julistetäide)*, jossa hakija väitti vastapuolen suunnitteleminen vaatemallien kuvia kopioksi hänen julistekuvastaan. Hakijan suukuvassa oli valkoisella taustalla esitetty ovaalinmuotoinen ja punahuulinen suu, jossa näkyi kiele, eripituisia hampaita ja valkoinen teksti (”Julistebiennale Lahti 2011”) mustaa nielua vasten.

TN totesi, etteivät kuvat olleet täysin identtiset. Kummassakin oli kuvattu suu, jossa kulmahampaat olivat muita pidemmät ja nielu väritetty mustaksi. Vaatemalliston kuvissa suu muodostui kuitenkin kahdesta ylä- ja alahuulia kuvaavasta punaisesta raidasta (hakijan kuvassa suu oli ovaalinmuotoinen) sekä kuudesta hampaasta ylä- ja alaleuassa (hakijan kuvassa kuusi hammasta koko suussa), minkä lisäksi nielu oli tekstitön (hakijan kuvassa teksti). Koska kuvien kohde asetti rajoituksia käytettävissä oleville luoville valinnoille, TN piti ”jossakin mää-

rin” samanlaisen lopputuloksen saavuttamista todennäköisenä. Samuusvertailun perusteella TN katsoi, ettei hakijan oikeuksia loukattu.

Asiassa *TN 2015:11 (TIPU TII)* TN oli erimielinen laulusäkeen ”Tipi-tii, tipi, tipi, tipi-tii kevät on vallaton” teosluonteesta ja siitä, voitiinko sitä hyödyntää sellaisenaan taikka vastapuolen tavoin muunneltuna osana mainostekstiä. Enemmistön mukaan näin voitiin tehdä, koska säe ei yltänyt teostasoon. Myös eri mieltä olleet jäsenet katsoivat sen sallituksi, vaikkakin eri perustein. Heidän mukaansa kyseessä oli teossuojaa nauttiva teos, ja mainoslauseen esikuvana oli todennäköisesti käytetty hakijan sanoitusta. Kyseessä oli kuitenkin vain sanoituksen idean hyödyntäminen. Mainoslause poikkesi alkuperäisestä säkeestä esimerkiksi sanamäärällisesti, rytmitystä luovien pilkkujen käytön, sekä alkuosan rytmin osalta.

Lausunnossa *TN 2010:2 (Mainoslause)* oli kyse käännessäkeen ”kaikki on vinksin vonksin tai ainakin heikun keikun” mainoskäytöstä. Vastapuoli oli mainostanut erilaisia huonekaluja ja kodin pienarvikkeita ”Heikun keikun” -mainoskampanjalla, jossa myös esiintyi mainoslause ”Ikea on vinksin vonksin ja hinnat eikunkeikun”.

TN totesi, etteivät ilmaisut ”vinksin vonksin” tai ”heikun keikun” saaneet itsessään suojaa, mutta asiassa ei ollutkaan ”kyse siitä, että kyseisiä ilmaisuja olisi käytetty erillisinä, vaan siitä, että niitä on käytetty yhdessä” (s. 4). Koska alkuperäisen käännessäkeen itsenäisyys ja omaperäisyys liittyi nimenomaan niiden käyttöön yhdistelmänä, myös loukkausarviossa oli merkityksellistä, että vastapuolen mainoslauseessa hyödynnettiin ilmaisujen yhdistelmää. Mainoslauseessa käytetyt ”eikun keikun” ja ”vinksin vonksin” loivat poikkeavasta sanamuodostaan huolimatta selvän rinnastuksen alkuperäiseen käännostekstiin. Näin ollen alkupe-

räisen virkkeen ydin oli pysynyt siten samana, että säkeet loivat selvän samankaltaisen vaikutelman.

3 Yksinoikeuden rajoitukset

3.1 Tilapäinen kappaleen valmistaminen

Lähtökohtaisesti myös tilapäinen kappaleiden valmistaminen kuuluu Tekijäl 2.2 §:n yksinoikeuden piiriin. Tekijäl 11 a § sisältää tosin *tilapäistä valmistamista koskevan poikkeuksen*, jota ei kuitenkaan, sen 2 momentin nojalla, sovelleta tietokoneohjelmaan eikä tietokantaan. Tilapäistä valmistamista koskeva poikkeus edellyttää, että se on 1) väliaikaista tai satunnaista, 2) erottamaton ja välttämätön osa teknistä prosessia, 3) jonka ainoa tarkoitus on mahdollistaa välittäjän tekemä teoksen siirto verkossa kolmansien osapuolten välillä tai teoksen laillinen käyttö. Lisäksi edellytetään 4) että sillä ei ole itsenäistä taloudellista merkitystä.

Näiden kumulatiivisten edellytysten täytyttyessä (eli jokaisen niistä tulee täytyttyä⁷) tekijän suostumusta ei tarvita.

Lausunnossa *TN 2015:3 (Keskustelupalsta)* oli kysymys mm. siitä, kuuluiko internetin keskustelupalstojen viestien löytämiseen ja seuraamiseen kehitetyn hakukoneen palvelimelle tapahtuva viestien ja viestiketjujen tallentaminen Tekijäl 11 a §:n poikkeuksen piiriin. Hakukoneen kehittäjän mukaan kone (”Hollilla”) erosi yleisistä hakukoneista siinä, että se tallensi keskustelupalstojen viestejä ja viestiketjuja kokonaisten internetsivustojen sisällön sijaan. Se myös mahdollisti viestien yhteydessä olevien nimimerkkien ja aikaleimojen tallentamisen, jolloin usean eri käyttäjän kirjoituksista muodostuva viestiketjukin voitiin näyttää. Se mahdollisti periaatteessa koko keskustelupalstan näyttämisen kopiona. TN katsoi, että yksittäisten viestien

⁷ Ks. C-05/08 Infopaq I ja C-302/10 Infopaq II.

tallentaminen ei täyttänyt 11 a §:n edellytyksiä, sillä ”[k]yse ei ole [...] puhtaasti aineiston siirtämisen yhteydessä tapahtuvasta teknisestä välitallennuksesta” (s. 6).

3.2 Yksityinen kopiointi

TekijäL 12 § antaa jokaiselle oikeuden valmistaa julkistetusta teoksesta muutaman kappaleen yksityistä käyttöä varten. Oikeus kopiointiin ei kuitenkaan koske tietokoneella luettavassa muodossa olevaa tietokoneohjelmaa, tai tietokoneella luettavassa muodossa olevan kappaleen valmistamista tällaisessa muodossa olevasta tietokannasta, eikä myöskään rakennusteoksen valmistamista.

Vaikka kappaleen valmistamisen yksityistä käyttöä varten normaalisti saa antaa ulkopuolisen suoritettavaksi, tämä mahdollisuus ei koske sävellysteoksen, elokuvateoksen, käyttöesineen tai kuvanveistoksen kappaleen valmistamista, eikä myöskään muun taideteoksen jäljentämistä taiteellisin menetelmin.

Ennen vuoden 2015 lakimuutosta käytiin keskustelua TekijäL 12 §:n mukaisen rajoitussäännöksen soveltuvuudesta televisio-ohjelmien verkkotallennuspalveluihin eli nk. verkko-pvr-palveluihin (network personal video recorder). Niissä palveluntarjoaja vastaanottaa lähetysignaalin vastaanottimellaan ja tallentaa sen siten, että asiakkailla on mahdollisuus katsella jo kertaalleen lähetettyjä televisio-ohjelmia myöhemmin tallentamatta niitä itse.⁸ Uudistusta koskevassa hallituksen esityksessä todettiin, ettei tällaisen toiminnan voida katsoa kuuluvan TekijäL 12 §:n soveltamisalaan.⁹ Verkkotallennuspalveluihin liittyvän epävarmuuden vuoksi lakiin lisättiin uusi sopimuslisenssisäännös 25 l §, joka laajentaa verkkotallennuspalvelun tarjoajan yhteishallinnointijärjestön kanssa solmiman tallentamista koskevan sopimuksen järjestön ulkopuolisiin tekijöihin.

Vaikka lakimuutos selkeytti oikeustilaa verkkotallennuspalveluiden osalta, tekijänoikeusrikosta koskeneessa ratkaisussa *HelHO 1.6.2017 Nro 17/121328 Dnro R 16/85 (TVkaista)* jouduttiin arvioimaan yksityistä kopiointia koskevan rajoitussäännöksen soveltumista syytteen mukaiseen verkkotallennuspalveluun tilanteessa, jossa kyseinen lainmuutos oli tullut voimaan (1.6.2015) vasta kyseisen rikoksen tekoajan päätyttyä. HO katsoi hallituksen esitykseen HE 181/2014 vp viitaten, ettei verkkotallennuspalveluissa tapahtuvaa televisio-ohjelmien ja niihin sisältyvien teosten kappaleen valmistamista voida pitää TekijäL 12 §:n mukaisena yksityisenä kappaleen valmistamisena. Kyseinen kannanotto perustui pitkälti tekijänoikeustoimikunnan mietinnössä OKM 2012:2 käsiteltyihin näkökohtiin. Näkökohtien perusteella ei voitu vetää suoria johtopäätöksiä kyseisessä tapauksessa tekoajankohtana vallinneesta oikeustilasta, mutta HO nosti esille keskeisiä seikkoja mainitusta mietinnöstä, KKO:n Finreactor I-tuomiosta (KKO 2010:47) ja TN:n lausuntokäytännöstä.

HO totesi, että ”[y]ksityisen kopioinnin kannalta keskeisintä on arvioida, miten ja kenen toimesta päätös kappaleen valmistamisesta syntyy, ja kenen voidaan katsoa suorittavan kopiointitoimenpiteen” (s. 32). Suojan ei tullut olla riippuvainen laittoman jakelun teknisestä toteuttamistavasta. TVkaistan palvelu oli teknisesti perustunut keskitettyyn tallennukseen, eikä kysymys ollut käyttäjän tekemästä yksityisestä kopioinnista riippumatta siitä, oliko järjestelmä vastaajien väittämin tavoin käsittänyt virtuaalisen digiboksin kaltaisen teknisen välivaiheen. Ratkaisevaa oli se, että TVkaista oli välittänyt asiakkailleen televisiosignaalin, määritellyt tarjolla olevat televisiokanavat, sekä hallinnut kopioinnin suorittaneen järjestelmän ilman, että palvelun käyttäjä olisi itse tehnyt mitään merkityksellistä kopiointipäätöstä tai hallinnut kopioinnin suorittamista. Yksittäisen käyttäjän osuus rajoittui käytän-

⁸ HE 181/2014 vp, s. 4.

⁹ HE 181/2014 vp, s. 31.

nössä päätökseen sisällön vastaanottamisesta. HO katsoi vastaajien syyllistyneen tekijänoikeusrikokseen.

Tässä yhteydessä on hyvä huomata myös Tekijäl 56 a §:n 2 momentti, jonka mukaan tekijänoikeusrikkomuksena ei kuitenkaan pidetä ”muutaman kappaleen valmistamista yksityistä käyttöä varten sellaisesta tietokoneella luettavassa muodossa olevasta tietokoneohjelmasta tai tietokannasta, joka on julkaistu [...]” Vertaisverkon ylläpitäjien rikosoikeudellista vastuuta ja vastuun kohdentumista koskeneessa päätöksessä **KKO 2010:47 (Finreactor I)** KKO katsoi, että ”[o]ttaen huomioon jake-lutoiminnan laajuus ja myös se, että tiedostoja itselleen ladanneet käyttäjät ovat samalla toimineet tiedostojen jakelijoina, kysymys ei ole ollut sellaisesta muutaman kappaleen valmistamisesta yksityistä käyttöä varten, joka Tekijäl 56 a §:n 2 momentin (250/1998 ja 821/2005) nojalla ei olisi rangaistavaa” (kohta 16).

Tapauksessa **KKO 2018:21 (Metsotaulu)** A oli luvatta maalannut öljyvärimaalauksen, joka kokonaisvaikutelmaltaan ja yksityiskohdiltaan lähes täysin vastasi B:n metsoiheista valokuvaa, johon B:llä oli Tekijäl 49 a §:n nojalla valokuvaajan oikeudet. KKO:ssa oli ensisijaisesti kysymys siitä, oliko A tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta valmistanut B:n valokuvasta kappaleita ja saattanut niitä yleisön saataviin loukaten B:n yksinoikeutta Tekijäl 56 a §:ssä tarkoitettulla tavalla. *Yksityisen kopioinnin* osalta A oli väittänyt, että maalausta tehdessään hänellä ei ollut tarkoituksena laittaa sitä myyntiin. Maalauksen tekemisen katsottiinkin kuuluneen Tekijäl 12 §:n mukaisen poikkeuksen piiriin. A oli kuitenkin syyllistynyt kiellettyyn kappaleen valmistamiseen ottaessaan maalauksestaan – joka oli Tekijäl 2.2 §:n nojalla B:n valokuvan kappale – myyntitarkoitusta varten valokuvan, joka sekin oli B:n valokuvan kappale. A oli niin ikään valmistanut maalauksesta kaksi vedosta, jotka niin ikään olivat B:n kuvan kappaleita. Myös yleisön saataviin saattamisen (Tekijäl 2.3 §) tunnusmerkit täyttyivät, sillä A oli tarjonnut maalauksia ja siitä ottamansa valokuvan vedoksia myytäväksi galleriassaan ja internetsivuillaan.

Lausunnossa **TN 2011:6 (Sukuselvitys)** oli kyse sukuselvitysten oheismateriaaliin kuuluvien oppilaitosten vuosikertomusten tekijänoikeudesta. TN mm. katsoi, että sukuselvitys voi olla Tekijäl 12 §:n tarkoittamaa yksityistä käyttöä, mutta näin valmistettua kappaletta ei saa levittää tai muutoin saattaa yleisön saataviin laaja-alaisesti.

3.3 Parodia

Parodiassa on kyse ilkeilevästä, piikittelevästä, koomisesta tms. alkuperäisen teoksen jäljitelmästä, joka on perinteisesti katsottu sallituksi, vaikkakin se on ristiriidassa moraalisiin oikeuksiin kuuluvan respektioikeuden kanssa.

InfoSoc-direktiivin 5 artiklan 3 kohdan k alakohdan nojalla jäsenvaltiot voivat säätää karikatyyreihin, parodiaan tai pastissiin liittyvistä poikkeuksista tekijän teoskappaleiden valmistamista (2 artikla), yleisölle välittämistä ja yleisön saataviin saattamista (3 artikla) koskevaan yksinoikeuteen. EUT totesi ratkaisussa C-201/13 Deckmyn parodian käsitteen muodostavan itsenäisen unionioikeudellisen käsitteen ja eritteli sen keskeisiä tunnusmerkkejä (kuten, että ”siinä yhtäältä viitataan olemassa olevaan teokseen mutta poiketaan siitä havaittavissa olevalla tavalla ja toisaalta se on huumorin tai pilailun ilmentymä”). Lisäksi EUT korosti oikeudenmukaisen tasapainon löytämistä oikeudenhaltijan etujen ja oikeuksien, sekä toisaalta teosta käyttävän ilmaisuvapauden välillä.

Tekijäl:ssa ei ole parodiaa koskevaa säännöstä, vaan sen osalta oikeus- ja lausuntokäytännössä on käyty rajanvetoa Tekijäl 4.1 §:n mukaisen *epäitsemäisen muunnelman* ja 4.2 §:n mukaisen *vapaan muunnelman* välillä.

Sallitun ja kielletyn parodian välistä rajanvetoa on Suomessa jo ennen Deckmyn-päätöstä käsitelty tuomiossa **HelHO 15.4.2011 Nro 1157 Dnro R 09/3056 (Pelastakaa Pedofiilit)**, jossa vastapuoli oli luonut Pelastakaa Lapset ry:n internetsivuston pohjalta Pelastakaa Pedofiilit -nimisen internetsivuston parodiataroituksessa. Perusteluissa viitattiin TN:n asiassa antamaan lausuntoon **TN 2010:3 (Pelastakaa Lapset)**, jossa Pelastakaa Lapset ry:n

internetsivuston tekstin otsikoineen katsottiin informatiivisuudestaan ja yhdistyksen toimintaa selittävästä luonteestaan huolimatta ylittäneen kirjallisille teoksille asetetun teoskynnyksen. Kun muuntelejan panos rajoittui alkuperäisen sivuston tiettyjen sanojen muuttamiseen toiseksi, HO katsoi, ettei ”lapset-sanan vaihto pedofilit-sanaksi ilmennä riittävästi tekijänsä henkisen luomistyön itsenäistä ja omaperäistä tulosta” siten, että sitä olisi voitu pitää sallittuna parodiaa. Vastaajan katsottiin loukanneen Pelastakaa Lapset ry:n internetsivuston tekijän taloudellisia ja moraalisia oikeuksia.

Deckmy:n-päätöksen mukaiset kriteerit on otettu huomioon lausunnossa *TN 2017:4 (Lehmät)*, jossa oli kyse parodiatarkoituksessa luoduista maalauksista, joiden esikuvana oli käytetty tekijänoikeussuojaa nauttivaa maalauksia. Lausuntopyynnössä pyrittiin selvittämään, poikkesivatko maalaukset alkuperäisestä niin paljon ja ilmensivätkö ne huumoria tai pilkkaa siten, ettei niiden myynti taidegalleriassa loukannut tekijän yksinoikeuksia. Taiteilija oli käyttänyt inspiraationlähteenä tuttuja ja ikoniseksi muodostuneita Marimekko-kuoseja ja yhdistellyt tyylilleen uskollisesti provosioivia ja kiistanalaisia aineksia tarkoituksenaan kuvata todellista tai harhaista perheydyllyä yhdistämällä suomalainen ikonografia erilaisen todellisuuden kanssa.

TN analysoi TekijäL 4 §:ää, parodiaa koskevaa oikeus- ja lausuntokäytäntöä sekä oikeuskirjallisuutta. TN katsoi maalausten viittaavan alkuperäisiin teoksiin siltä osin, kun kummassakin esiintyi samankaltaisia lemmiä. Alkuperäisiä teoksia oli kuitenkin käytetty niiden kontekstista ja tarkoituksesta poiketen tavalla, joka heijasteli parodian tekijälle ”tunnusomaista työtappaa yhdistellä provosioivia ja kiistanalaisia aineksia tuttuihin hahmoihin”. Teosten eri konteksti ja tarkoitus huomioiden vähäiset muutokset riittivät tekemään parodioista uusia ja itsenäisiä teoksia TekijäL 4.2 §:n merkityksessä.

Kyseessä ei ollut tekijän moraalisten oikeuksien loukkaus.

3.4 Tekijänoikeuden sammuminen

Teoskappaletta saa levittää edelleen, kun teoksen kappale on tekijän suostumuksella ensimmäisen kerran myyty tai muutoin pysyvästi luovutettu Euroopan talousalueella (TekijäL 19.1 §). Tämä *levitysoikeuden sammuminen tai raukeaminen* ei kuitenkaan kata teoksen kappaleen saattamista yleisön saataviin ”vuokraamalla tai siihen verrattavalla oikeustoimella”, paitsi jos kyseessä on rakennustaiteen, taidekäsityön tai taidealoisuuden tuotteen vuokraaminen yleisölle (19.2 §). Sammuminen ei myöskään koske ”elokuvateoksen tai tietokoneella luettavassa muodossa olevan tietokoneohjelman kappaleen saattamista yleisön saataviin lainaamalla” (19.3 §).

Lausunnossa *TN 2012:10 (Design-huonekalut)* kalustevuokraukseen sekä kalusteiden ja esiintymislavojen maahantuontiin erikoistunut yritys pyysi arviota design-huonekalujen (esim. Barcelona-sohva sekä Egg-, Ant- ja Panton-tuoli) alkuperäiskappaleiden sekä kolmannen yrityksen valmistamien kopioiden myynnin ja vuokraamisen sallittavuudesta.

TN tarkasteli maahantuonnin luvanvaraisuutta *kahdessa eri tilanteessa* olettaen, että huonekalut nauttivat tekijänoikeussuojaa Suomessa, jossa ne on tarkoitus myydä tai vuokrata asiakkaille:¹⁰ maahantuonti voi tapahtua (1) *Euroopan talousalueen ulkopuolisesta, kolmannesta valtiosta* taikka (2) *toisesta Euroopan talousalueeseen kuuluvasta valtiosta*. Kummassakin tilanteessa levittämisen (myymällä tai vuokraamalla) sallittavuus on 19 §:n nojalla riippuvainen levitysoikeuden sammumisesta.

Tilanteessa (1) myynti sekä vuokraaminen todettiin edellyttävän alkuperäisvalmistajan lupaa: Suo-

¹⁰ TN oli jo aiemmin nimenomaisesti vahvistanut design-huonekalujen (kuten Egg-tuoli), saavan suojaa TekijäL 1 §:n mukaisina taidealoisuuden tuotteina (TN 2006:9).

nessa tekijänoikeussuojaa nauttivien huonekalujen maahantuonti, myynti ja vuokraaminen on kiellettyä ilman tekijänoikeuden haltijan suostumusta. Tilanteessa (2) maahantuonti sekä myynti ja vuokraus asiakkaille todettiin olevan sallittuja, mikäli kappaleet on pysyvästi luovutettu kyseisessä valtiossa oikeudenhaltijan suostumuksella.

Lausunnossa *TN 2013:4 (Standardit)* oli kysymys siitä, oliko kirjastolla oikeus antaa ostamansa *standardit*¹¹ TekijäL 19 §:n nojalla kotilainaan uloslainamiskiellosta riippumatta. Vastineen antanut Suomen Standardoimisliitto vetosi sen ja kirjastojen käytäntöön uloslainamiskiellosta, jolla poikettiin yleisen sopimusvapauden puitteissa kirjastojen oikeudesta lainata painettuja standardeja. Kirjastot olivat standardit ostamalla sitoutuneet ehtoihin, joiden mukaan ne oli tarkoitettu ainoastaan paikan päällä luettaviksi. Tältä osin TN totesi, että yleensä kun painetut standardit on oikeudenhaltijan suostumuksella myyty tai muuten luovutettu, kirjastoilla on 19 §:n mukainen oikeus antaa ostamansa teoskappaleet kotilainaan. TN ei kuitenkaan ottanut kantaa tekijänoikeuden ja sopimusoikeuden suhteeseen lausuntopyynnössä tarkoitettussa tapauksessa.

TN on tarkastellut kysymystä Tekijä 19.3 §:n mukaisesta *tietokone- ja konsolipelien lainaoikeudesta* lausunnoissa *TN 2015:7 (Tietokone- ja konsolipelit)* ja *TN 2015:8 (Konsolipelit)*. Säännöksen soveltumisen kannalta ratkaiseva kysymys liittyi tapauksissa siihen, katsotaanko tietokone- ja konsolipelit TekijäL 1.3 §:n mukaisiksi ”tietokoneohjelmiksi”. Tältä osin TN katsoi aikaisemman kantansa mukaisesti, että niissä on kysymys audiovisuaalisista multimediatuotteista, jotka saavat suojaa yhteenliitettyinä teoksina. Lausuntojen perusteella tuotteen kuuluminen 3 momentin soveltamisalaan määräytyi sen mukaan, miten merkittävän osan tuotteesta tietokoneohjelma muodostaa: tietokoneohjelmia koskevaa erityissäännöstä ei hallituksen esityksen HE 287/1994 vp mukaan ole tarkoitettu

sovellettavaksi sellaisten tuotteiden lainaamiseen, jotka ovat *pääasiallisesti muita kuin tietokoneohjelmatuotteita*.¹²

TN katsoi, ettei tietokonepelejä audiovisuaalisina multimediatuotteina useimmiten ole pidettävä pelkästään TekijäL 1.3 §:n mukaisina tietokoneohjelmoina tai elokuvateoksina, vaan kyseisten tuotteiden levitysoikeudet raukeavat TekijäL 19.1 §:n nojalla, kun kappale on esimerkiksi tekijän suostumuksella pysyvästi luovutettu. Tallenteiden lainaamiseen ei siten tarvita tekijänoikeuden haltijan lupaa.

Tässä on huomioitava myös TekijäL 19.4 §, jonka mukaan tekijällä on oikeus korvaukseen, kun teoskappale lainataan yleisestä kirjastosta tai korkeakoulukirjastosta. Jos kyseessä on rakennustaitteen, taidekäsityön ja taideteollisuuden tuote, oikeutta korvaukseen ei ole. Lausunnossa *TN 2010:16 (Lainauskorvaus)* TN otti kantaa oikeuteen luovuttaa oikeus lainauskorvaukseen kolmannelle. TN totesi, että tekijä voi luovuttaa TekijäL 19.4 §:n mukaisen oikeutensa lainauskorvauksiin ”mikäli osapuolet ovat näin sopineet”. TN ei kuitenkaan ottanut kantaa itse oikeuden luovutuksen olemassaoloon, mikä oli näyttökysymys. Momenttia on sittemmin selkiytetty lisäämällä siihen virke, jonka mukaan oikeustoimi, jolla tekijä luovuttaa oikeutensa lainauskorvaukseen, on mitätön.

3.5 Teoksen esittäminen jumalanpalveluksessa tai opetuksen yhteydessä

Tekijänoikeuden suojapiirin ulottuvuuden ja rajoitusten kannalta merkitystä on erityisesti sillä, katsotaanko teos TekijäL 8 §:n tarkoitettulla tavalla ”julkistetuksi” vai ”julkaistuksi”. TekijäL 21.1 §:n mukaan (vain) *julkaistun* teoksen ”saa esittää julkisesti jumalanpalveluksen ja opetuksen yhteydessä”. TekijäL 21.2 §:n nojalla saa *julkaistun* teoksen myös ”esittää julkisesti tilaisuudessa, jossa teosten

¹¹ Suomen Standardoimisliiton standardimäärittelmä: ”Standardi on yhteinen menettelytapa toistuvaan toimintaan. Standardit ovat luonteeltaan suosituksia, mutta viranomaiset saattavat edellyttää niiden käyttöä. Standardi on kirjallinen julkaisu ja standardisoinnista huolehtivan viranomaisen, järjestön tai muun tunnustetun elimen hyväksymä.” (lausunnon s. 4).

¹² HE 287/1994 vp, s. 73.

esittäminen ei ole pääasia ja johon pääsy on maksuton sekä jota muutoinkaan ei järjestetä ansiotaroituksessa”. Tekijäl 21.3 § mukaisesti poikkeus ei koske mm. elokuvateoksia (*TN 2013:23 (Face-book-elokuvakerho)*).

Lausunnossa *TN 2012:11 (Hengellinen kokous)* TN tulkitsi Tekijäl 21.1 §:n mukaista jumalanpalveluksen käsitettä. Hakija tiedusteli säännöksen soveltumista sellaisiin ylistyskonferensseihin, joissa teosten esittäminen ei ole pääasia. TN katsoi hallituksen esitykseen HE 28/2004 vp s. 97 viitaten, etteivät kyseiset tilaisuudet olleet jumalanpalveluksia tai niihin rinnastuvia tilaisuuksia. Jumalanpalveluksen tunnusmerkkejä olivat tapahtumapaikkana kirkko, säännöllisyys, tapahtumisjärjestyksen ja käytössä olevan kirjallisen materiaalin ennalta määräytyvyys, tietyn kaavan noudattaminen ja papin virkaan vihityn henkilön keskeinen asema. Vaikka hakijan tilaisuuksissa oli tiettyjä samoja piirteitä, ne eivät kuitenkaan vastanneet kirkkolain ja -käsikirjan mukaista jumalanpalvelusta, eikä niillä muutenkaan ollut riittävästi jumalanpalveluksen tai siihen rinnastettavan tilaisuuden tunnusmerkkejä. Se, etteivät kyseessä olleet myöskään rekisteröidyn uskonnollisen yhdiskunnan järjestämät kokoukset, tuki käsitystä siitä, ettei kyseessä ollut jumalanpalvelukseen rinnastettava tapahtuma.

Tekijäl 21.2 §:n mukaisen poikkeuksen osalta TN katsoi päätöksestä KKO 2006:12 ilmenevien tulkintaohjeiden koskevan myös voimassaolevaa Tekijäl:a. KKO oli kokonaisarvion perusteella katsonut, että sävelteosten esittäminen oli kirkossa pidetyn Kauneimmat joululaulut -tilaisuuden pääasia. TN totesi lainkohdan soveltumisen jäävän kuitenkin avoimeksi kysymykseksi, sillä asiassa ei ollut esitetty tarkkaa kuvausta lausunnossa kuvattujen tilaisuuksien tosiasiallisesta sisällöstä.

Lausunnossa *TN 2015:12 (Opetusvideot)* arviointiin opetusta koskevan Tekijäl 21 §:n poikkeuksen soveltumista internetissä, eli Lapin maakuntamuseon kotisivuilla, olevaan materiaaliin. Säännöksen sanamuodon mukaan vain *julkaistun* teoksen sai suostumuksetta esittää opetuksen yhteydessä. Lausuntoonsa TN 2008:7 viitaten TN totesi, että teos katsotaan julkaistuksi, kun sen kappaleita tekijän suostumuksella on saatettu kauppaan tai

muutoin levitetty yleisön keskuuteen. Tapauksessa internetissä ollutta tekstiä ei ollut julkaistu, vaan saatettu yleisön saataviin: teos katsottiin siten *julkistetuksi*, mikä ei oikeuttanut 21 §:n poikkeuksen soveltamista. Perusteluissa nostettiin esille tietoverkossa tapahtuvan julkistamisen ja julkaisemisen väliseen rajanvetoon liittyvä tulkintavaikeus, ja että sama ongelma on Ruotsissa ratkaistu muuttamalla vastaavan pykälän sanamuotoa julkaisemisesta julkistamiseen, mistä myös suomalaisessa oikeuskirjallisuudessa on käyty runsaasti keskustelua.

3.6 Oikeus tehdä muutoksia tietokoneohjelmaan (Tekijäl 25 j §)

Tekijänoikeus tuottaa Tekijäl 2.1 §:n nojalla yksinoikeuden määrätä teoksesta myös muuttamalla sitä. Tekijäl 25 j §:n nojalla laillisesti hankittuun tietokoneohjelmaan voidaan kuitenkin tehdä muutoksia, jotka ovat tarpeen ohjelman käyttämiseksi aiottuun tarkoitukseen.

Lisensoidun valmishjelmiston muuttamista koskeneessa ratkaisussa *HelHO 28.5.2014 Nro 1118 Dnro S 13/1378 (Javerdel)* pohdittiin mm. sitä, oliko kyse virheiden välttämättömistä korjauksista Tekijäl 25 j §:n mukaisesti. Käräjäoikeus oli pitänyt muutoksia sallittuina korjauksina. Johdtopäätöksen oikeellisuutta arvioidessaan HO viittasi päätökseen KKO 2008:45 (Piirakkakone), jossa KKO oli ottanut kantaa ohjelman ”aiotun käytötarkoituksen” käsitteeseen sekä siihen tehtyjen korjausten tarpeellisuuteen. HO katsoi, että ohjelmistoa oli muokattu laajemmin kuin virheiden korjaamiseksi olisi ollut välttämätöntä, kun muutokset kattoivat n. 17 % alkuperäisen ohjelmiston tiedostoista koostuen kirjoitusvirheiden korjaamisesta sekä ohjelmiston kehittämisestä joiltain osin.

3.7 Sitaatiooikeus

3.7.1 Yleistä sitaatiooikeudesta

Sitaattia koskevan Tekijäl 22 §:n mukaan ”[j]ulkistetusta teoksesta on lupa hyvän tavan mukaisesti ottaa lainauksia tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa”.

Siteerattaessa teosta – eli silloin, kun teos toinnetaan julkisesti TekijäL 22 §:n nojalla – on otettava huomioon tekijän TekijäL 3 §:n mukaiset moraaliset oikeudet. Tekijän nimi ja lähde on mainittava siten kuin hyvä tapa vaatii (TekijäL 11.2 §). Hyvästä tavasta ei ole tarkkoja sääntöjä, vaan se määritetään alalla vallitsevan käytännön mukaisesti. Hyvä tapa edellyttää myös lainauksen sisältävältä teokselta ja lainaukselta *asiallista yhteyttä*: siteerauksen tulee olla avuksi henkisessä luomistyössä siten, että siteerattu teos havainnollistaa, selkeyttää tms. lainajan omaa esitystä. Tätä kutsutaan *vetoamisfunktioksi*.

Siteerauksen tarkoituksen edellyttämä laajuus arvioidaan tapauskohtaisesti; lyhytkin lainaus voi olla hyvän tavan vastainen, jos asiallinen yhteys puuttuu. Yleistä sääntöä sallittujen sitaattien määristäkään ei ole.

Sitaatti ei ole ainoastaan sanatarkka lainaus toisesta teoksesta, vaan se voi myös olla tekstin referaatti vähäisin tai tekijänoikeudellisesti merkityksellömin muutoksin. Kaikkia teoslajeja voi periaatteessa siteerata.

3.7.2 Suojaamaton materiaali ja vapaat teokset

Teokseen sisältyvää tekijänoikeussuojan tai muun lähioikeussuojan ulkopuolelle jäävää materiaalia voidaan vapaasti käyttää ilman oikeudenhaltijan lupaa tai muita TekijäL:n asettamia rajoituksia (ks. *TN 2013:13* ja *TN 2012:1*). Lausunnossa *TN 2013:13 (Elämäkerta)* musikaalikirjoitukseen oli elämäkerrasta otettu kymmeniä tietoja ja tarinoita, joskin vain neljä kohtaa oli identtisiä elämäkerran tekstin kanssa. Asiassa ei kuitenkaan ollut tullut ilmi seikkoja, joiden perusteella elämäkerran tekijöitä olisi pidettävä mainittujen tekstikohtien tekijänoikeuden haltijoina – mm. sen perusteella, että elämäkerran päähenkilö Somerjoki itse oli ne ilmaissut. Tekijöiden nimiä ei tarvinnut ilmoittaa musikaalin yhteydessä.

TekijäL ei myöskään rajoita *ns. vapaiden teosten* (eli teosten, joiden tekijän kuolemasta on kulu- nut yli 70 vuotta) lainaamista uudemmissa teksteissä. Lausunnossa *TN 2017:2 (Vapaan teoksen tekstin lainaaminen)* todetulla tavalla lausunto-

pyynnön kohteena ollutta teosta, jonka suoja oli lakannut, voitiin lainata suoraan – kuitenkin niin, *etteivät lainatut osiot nauttineet teossuojaa myöskään lainaavassa teoksessa*. Tällaisissa tilanteissa TN huomautti klassikkosuojan voivan tulla sovellettavaksi, mutta sen soveltamisalaa on pidetty kapeana.

3.7.3 Asiallinen yhteys/vetoamisfunktio

Asiassa *TN 2015:3 (Keskustelupalsta)* lausunto- pyyntö liittyi hakijan kehittämään uudenlaiseen hakukoneeseen, joka oli erikoistunut keskustelupalstojen viestien löytämiseen ja seuraamiseen. Sitaaatioikeuden näkökulmasta asiassa oli kyse siitä, voitiinko yksittäinen viesti tai sen osa esittää hakutuloksena TekijäL:n estämättä. TN katsoi yksimielisesti, että sitaattisäännös on sinänsä teknologianeutraali. Erimielisyys koski sitä, miten hakukoneen tulosten yhteydessä esitettyjen lainausten hyvän tavan mukaisuutta oli arvioitava. Enemmistö katsoi, että ”siteeraus- oikeus ei sovellu Suomessa pelkkien hakutuloksien esittämiseen tekijänoikeuden suojaamien viestien suhteen” (s. 5). Kohdesivustolta otettujen lainausten esittäminen hakutulostauksessa, joka ei useimmiten myöskään muodostanut itsenäistä teosta, *ei toiminut välittömästi henkisen luomistyön apuna* siten, että se olisi hyvän tavan mukaista. Merkitystä ei ollut sillä, että keskustelupalstat olivat kaikkien vapaasti saatavilla tai sillä, että hakutuloksista voitiin mahdollisesti siirtyä tekijätiedot sisältävälle keskustelupalstalle. Eri mieltä olleet jäsenet katsoivat, että ”tavanomaisella tavalla hakutulosten yhteydessä esitetyt otteet internetissä kaikkien saatavilla olevasta tekijänoikeuden suojaamasta aineistosta ovat TekijäL 22 §:ssä tarkoitetulla tavalla hyvän tavan mukaisia”. Eriävässä mielipiteessä korostettiin siteeraus- oikeuden merkitystä omaisuudensuojan ja sananvapauden välistä jännitettä tasapainottavana elementtinä.

Lausunnossa *TN 2018:4 (Fanifiktio)* lausunnonpyytjä oli lainannut George R. R. Martinin englanninkielisen *Game of Thrones* -romaanin tekstiä suoraan samasta maailmasta kirjoittamaansa lauluun. Lainattu osa muodosti laulun kertosäkeen

neljä säettä eri järjestyksessä kuin romaanissa. TN katsoi, että laulu teksteineen edusti ns. fanifiktiota, jossa tapa lainata alkuperäislähdettä voi vaihdella tapauksittain, mutta ”[k]eskeistä on tekijöiden vahva tukeutuminen alkuperäiseen ilmaisuun tai henkilöön ja sen muokkaaminen tai kehittäminen edelleen oman ilmaisun keinoin” (kohta 24). Fanifiktioluonteesta riippumatta lainaamisen sallittavuutta oli arvioitava sitaattioikeuden yleisten edellytysten perusteella. *Vetoamisfunktion katsottiin enemmistön mukaan sinänsä täytyvän*, kun tekstin lainaaminen oli tukenut laulun ja sanoituksen tekijän henkistä luomistyötä sitä havainnollistamalla. Lainattu osuus oli kuitenkin liian laaja.

Sitaattioikeuden edellytykset eivät täytyneet myöskään lausunnossa *TN 2013:11 (Internetkuva)*, jossa oli kyse internetsivuilla olevan TekijäL 49 a §:ssä tarkoitetun henkilökuvan kopioimisesta ja julkaisemisesta toisella sivustolla ilman lupaa. TN totesi, ettei asiallisena yhteytenä ”voida pitää siteeraajan kirjoituksen kuvittamista siteerattavan kirjoittajan valokuvalla”. *Vetoamisfunktio ei täytynyt*, sillä valokuvaa ei ollut ”käytetty apuna henkissä luomistyössä” (s. 7). Vastaavasti oikeuskirjallisuudessa on todettu, että ”pelkkä ... visuaalisen lisäarvon tuottaminen omaan teokseen lainaamalla toisen teosta ei ole hyvän tavan mukaista teoksen käyttämistä”.¹³

3.7.4 Laajuus ja määrä

Haastattelun perusteella kirjoitetun artikkelin merkittävän osan (kolme neljäsosaa) lähes sanatarkka lainaaminen haastateltua henkilöä käsittelevässä elämäkerrassa ei ollut TN:n enemmistön mukaan hyvän tavan mukaista lausunnossa *TN 2012:5 (Albert Järvinen)*.

Lausunnossa *TN 2016:11 (Dokumenttifilmi)* dokumenttifilmissä oli lainattu useita lyhyitä otteita jääkiekko-ottelun tv-lähetyksestä selostuksineen. TN piti yhteiskestoltaan minuutin 48 sekunnin mittaisen otteluselostuksen ja liikkuvan kuvan lainaa-

mista 14 minuutin 55 sekunnin mittaisessa dokumentissa hyvän tavan mukaisena ja tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa tapahtuvana. Merkityksellistä oli käytettyjen sitaattien yhteiskesto ja yksittäisten lainausten ja lopputuloksen välinen suhde. Kestoltaan 10–20 sekuntia pitkät yksittäiset lainaukset havainnollistivat dokumenttia muodostaen sen kanssa ”eheän ja loogisesti etenevän kokonaisuuden” (kohta 25) siten, että niillä oli vetoamisfunktio. Ne oli tehty tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa, kun niiden suhde dokumenttiin oli perusteltu (kohta 26).

TekijäL 49 a §:n mukaisen valokuvan päälle tehtyä maalausta koskeneessa lausunnossa *TN 2010:7 (Naistenlehti)* oli kysymys myös naistenlehtien artikkeleihin kohdistuvasta sitaattioikeudesta. Hakijan tarkoituksena oli rakentaa oma tekstinsä sekoittamalla naistenlehdistä otettuja sitaatteja keskenään tutkiakseen, miten ja millaisiin tilanteisiin naisia kuvataan naistenlehdissä. TN katsoi 95 sanasta koostuvan tekstikatkelman saavan teossuojaa, mutta sen siteeraamisen olevan TekijäL 22 §:n edellyttämällä tavalla hyvän tavan mukaista, sillä ”siteeraus on toiminut apuna hakijan luomistyössä ja se on ollut omiaan helpottamaan hakijan luoman teoksen valmistamista”.

3.7.5 Lähteen mainitseminen

Siteeraamisen osalta TN on korostanut, että lainausten lähde on mainittava hyvän tavan edellyttämällä tavalla ja laajuudessa (TekijäL 11.2 §). TN on nostanut esiin oikeuskirjallisuudessa esitetyn tulkintaohjeen siitä, että lainatun teoksen ja tekijän on oltava ulkopuolisen vaikeuksista havaittavissa ja lainattava teos mainittuna siten, että se erottuu lainaavasta teoksesta. Toisaalta TN on kiinnittänyt huomiota myös ratkaisuun KKO 1971 II 44, jossa laajahkot lainaukset lähdeä ja tekijää mainitsematta olivat tietyin edellytyksin sallittuja. Hyvä tapa määritetään tapauskohtaisesti alalla vallitsevan käytännön mukaisesti.

¹³ Kristiina Harenko – Valtteri Niiranen – Pekka Tarkela, Tekijänoikeus. Talentum pro 2016, s. 203.

Julkistetusta lisensiaattityöstä oli lausunnossa **TN 2014:15 (Lisensiaattityö)** lainattu tekstiosia ympäristöhallinnon julkaisuuihin. Tekstin lainaaminen 140-sivuisesta lisensiaattityöstä suoraan tai vähäisin muutoksin ei ollut TN:n mukaan tapahtunut hyvän tavan mukaisesti, sillä julkaisuissa ei ollut asianmukaisesti erotettu lainattuja tekstejä.

Lausunnossa **TN 2015:13 (Kaunokirjalliset teokset)** oli kyse kaunokirjallisen teoksen lainaamisesta toisessa teoksessa. Vaikkakin identtisiä tekstejä oli yli 60:ssa kohdassa, myöhemmässä historiallisessa romaanissa (toisesta henkilöstä, mutta samalta aikakaudelta) ei lainkaan mainittu käytettyjä lähteitä eikä siteerattujen tekstien kääntäjiä. TN totesi, että kirjeiden ja asiakirjojen käännösten lainaaminen kaunokirjallisessa teoksessa oli sallittu teoksen käsittelemien henkilöiden autenttisen äänen esiin tuomiseksi, kun se täytti vetoamisfunktion ja lainausten suhde itse teokseen oli perusteltu. Lainauksen lähde ja tekijä olisi tullut mainita selkeästi (kaunokirjallisuus)alalla vallitsevan hyvän tavan mukaisesti.

Lausunnossa **TN 2016:11 (Dokumenttifilmi)** oli kyse mm. urheiluselostajan nimen mainitsemisesta otteluselostusta koskevien lainausten yhteydessä. Hyvän tavan mukaisena ei voitu pitää lainaavan dokumentin lopussa olevaa ottelun lähettäjyrytyksen arkistoa (Ylen Elävä arkisto) koskevaa mainintaa. Hyvän tavan mukaista olisi ollut selostajan ja ottelukatkelman lähteen selkeä ja yksityiskohtainen mainitseminen katkelmien yhteydessä tai dokumentin lopussa.

Ratkaisussa **HelHO 29.3.2011 Nro 948 Dnro S 09/2486 (Suomennos)** HO vahvisti, että kääntäjän nimi oli kustannusalalla vallitsevan hyvän tavan mukaisesti ilmoitettava kirjan nimiölehdellä. Kääntäjää koskeva tieto oli jäänyt pois julkaistusta teoksesta. Kustannusyhtiö oli pyrkinyt korjaamaan virheen lisäämällä ja pyytämällä jälleenmyyjää lisäämään kirjojen väliin liuskan, jolla nimi oli ilmoitettu. HO ei kuitenkaan pitänyt virheen kor-

jaamista irrallisella korjausliuskalla riittävän tehokkaana verrattuna esimerkiksi tiedot sisältävään tarraan. Liuskan osalta vaarana oli se, että se putoaisi helposti pois.

3.7.6 Kuvasitaatti

TekijäL 25.1 §:n nojalla julkistetuista taideteoksista saa ottaa tekstiin liittyviä kuvia 1 kohdan mukaan ”arvostelemaan tai tieteelliseen esitykseen” sekä 2 kohdan mukaan ”sanomalehteen tai aikakauskirjaan selostettaessa päiväntapahtumaa, edellyttäen ettei teosta ole valmistettu sanomalehdessä tai aikakauskirjassa toisinnettavaksi”.

Oikeuskirjallisuudessa yleisen sitaattioikeuden (TekijäL 22 §) ja kuvasitaattisäännöksen (TekijäL 25.1 §) välinen suhde on herättänyt keskustelua.¹⁴ Lausunnossa **TN 2012:3 (Sibelius-monumentti)** tarkasteltiin TekijäL 22 §:n soveltumista Sibeliusmonumenttia muistuttavan lavasteen käyttöön teatteriesityksessä ja sen kuvan käyttöön teatteriesityksen markkinoinnissa. Aikaisempiin lausuntoihin (TN 2002:13 ja TN 1993:21) viitaten perusteluissa todettiin, että ”tekijänoikeuslain 22 § voi soveltua myös kuvataiteen alan teoksiin”.¹⁵ TN:n näkemyksen mukaan ”siteerattu teos tai sen osa on oltava havaitsemalla erotettavissa lainaajan teoksesta” (s. 8–9). Koska lavasteesta ei ollut erotettavissa mitään kohtaa itse monumentista tai sen osasta, joka olisi ollut suoraa lainausta, TekijäL 22 § ei tullut sovellettavaksi.

Lausunnossa **TN 2011:13 (Sukututkimus)** sukututkimusta koskeneessa artikkelissa oli käytetty kirjasarjassa julkaistuja piirustuksia. Artikkelin koostui saman kylän ja sen ihmisten historian tutkimisesta kuin kirja. Siinä mainittiin kirja, referoitiin sen sisältöä, ja siihen sisältyivät myös kolme kirjan kuvituksena käytettyä piirrosta.

Kuvasitaattioikeuden näkökulmasta ratkaiseva merkitys oli säännöksen 1 momentin mukaisella *tieteellinen esitys* -käsitteellä: tietyistä tieteellis-

¹⁴ Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 205–206. Keskustelusta Ruotsissa ks. esim. *Marianne Levin*, Lärobok i immaterialrätt. Wolters Kluwer 2017, s. 20.

¹⁵ Ks. myös TN 2017:6 (Sisustusartikkeli).

le esitykselle ominaisista tunnusmerkeistä (sukututkimukselle tyypilliset menetelmät ja lähteet, uuden tiedon tuottamistarkoituksella sekä tutkimustuloksiin perustuvien tosiasioiden neutraali ja objektiivinen esittely) huolimatta artikkelin esitystapaa ja systematisointia ei pidetty riittävän tieteellisenä. Piirustusten käyttämistä ei siten voitu perustaa kuvasitaattioikeuteen.

Yleisen sitaattioikeuden osalta tarkasteltiin artikkelin ja kuvien suhdetta tarkemmin. Kirjasta otetut piirustukset, jotka kuvasivat artikkelissa mainitun talon, henkilön ja nuorten hauskanpidon, olivat TN:n mukaan visuaalista lisäarvoa tuottamassa, mutteivät esimerkiksi havainnollistaneet artikkelia siten, että ne olisivat auttaneet artikkelin kirjoittamisessa. Piirustuksilla ei siten ollut sellaista asiallista yhteyttä artikkelin tekstiin, että niiden ”siteeraaminen kokonaisina artikkelissa olisi poikkeuksellisesti sallittava tekijänoikeuslain 22 §:n nojalla” (s. 7).

Valokuvien sisällyttäminen kirjaan ei ollut sallittua kummarkaan säännöksen nojalla lausunnossa *TN 2014:5 (Kirjan kuvitus)*, eikä myöhemmässä lausunnossa *TN 2016:3 (Facebook-kuva)*, jossa TN totesi, että TekijäL 25 § ei sulje pois yleisen siteeraus oikeuden soveltamista valokuviin toisijaisesti, mikäli 25 §:n edellytykset eivät täyty (kohta 37). Asia koski kansanedustajan Facebook-sivulla julkaiseman kuvan käyttämistä tätä käsittelevän verkkolehden artikkelin kuvituksena ilman lupaa. *Kuvasitaattioikeuden* osalta artikkelissa ei ollut kyse tieteellisestä tai arvostelevasta esityksestä, eikä valokuvalla ollut välitöntä yhteyttä artikkelissa selostettuun tapahtumaan. Siten myös *yleisen sitaattioikeuden* edellyttämä asiallinen yhteys puuttui.¹⁶

Asiassa *TN 2016:16 (Artikkelin kuvitus)* valokuvanäyttelystä ja -kirjasta kertovassa artikkelissa oli käytetty kuutta valokuvaa ja niihin liittyviä kuvatekstejä. Yhdessä kuvat ja lainaukset kattoivat

artikkelin painopinta-alasta 70–80 %. *Kuvien siteeraamista* arvioitiin pelkästään 25 §:n nojalla, joskin todettiin, ettei sitaattioikeuden käyttämistä 22 §:n nojalla ole rajattu tiettyyn teoslajiin tai tekniikkaan (kohta 25). Enemmistö päätyi kuvien osalta lopputulemaan, että kyseessä oli sekä *arvosteleva esitys* että *päiväntapahtuman selostus sanomalehdessä*. Siten kuutta näyttelyssä esillä ollutta valokuvaa voitiin käyttää lehtiartikkelissa kuvituksena. *Tekstin siteerausta* pidettiin 22 §:n nojalla hyvän tavan mukaisena. Vähemmistön mukaan ”[I]ainattu osuus, valokuvat kuvateksteineen, muodostavat sekä artikkelin pääasian että pääosan”, eikä kyse siten ollut TekijäL 25 §:n tai 22 §:n mukaisesta käytöstä.

3.8 Taideteoksen käyttäminen toisarvoisessa merkityksessä

TekijäL 25.2 §:n nojalla tekijän suostumuksella myydyin tai muutoin pysyvästi luovutetun taideteoksen kappaleen saa sisällyttää valokuvaan, elokuvaan tai televisio-ohjelmaan edellyttäen, että toisintamisella on valokuvassa, elokuvassa tai televisio-ohjelmassa *toisarvoinen merkitys*.

Sibelius-monumenttia koskeneessa lausunnossa *TN 2012:3 (Sibelius-monumentti)* TN totesi tekijänoikeuden rajoitusten suppeasta tulkinnasta johtuvan, ettei 25.2 §:n soveltamisalaa voitu analogisesti laajentaa sanamuodon tai esitöistä ilmenneiden lähtökohtien vastaisesti kattamaan myös näytelmäteosta (tai näyttämöteosta).¹⁷ Lavasteen valmistaminen tai käyttäminen teatteriesityksessä ei kuulunut TekijäL 25.2 §:n soveltamisalaan.

Säännökseen viitattiin myös lausunnossa *TN 2016:3 (Facebook-kuva)*, jossa oli kyse *päiväntapahtumaa selostavasta artikkelista* verkossa ilmestyvässä sanomalehdessä. Siinä artikkelissa esiintyvällä Facebook-sivustolta otetulla henkilökuvalla ei ollut sellaista *asiallista yhteyttä* päiväntapahtumaan, että siteeraaminen olisi ollut sallittua TekijäL

¹⁶ Perusteluissa todettiin myös, että sopimuksen osapuolet eivät voi keskinäisellä sopimuksellaan rajoittaa sitaattisäännösten soveltamista (kohta 28).

¹⁷ Myöskään TekijäL 25 a § ei TN:n toteamin tavoin soveltunut kolmiulotteisen esineen valmistamiseen tai hyödyntämiseen.

25.2 §:n nojalla. TN korosti kuitenkin lainkohdan sanamuodon vanhahtavuutta, ja katsoi, että *päivän-tapahtuma*-käsitteen tuli ymmärtää viittaavan ajan-kohtaisen asian/aiheen yleiseen ilmaisemiseen – eikä päiväsidonnaisena ja tapahtumakohtaisesti rajautuvana.

3.9 Oikeudenhoitoon tai yleiseen turvallisuuteen liittyvä poikkeus

TekijäL 25 d § 1 momentin mukaan ”[t]ekijänoikeus ei rajoita laissa säädettyä oikeutta saada tieto yleisestä asiakirjasta”. Säännöksen 2 momentin nojalla teosta saadaan lisäksi ”käyttää oikeudenhoidon tai yleisen turvallisuuden vaatiessa”. TekijäL 49 a §:n 3 momentin perusteella kyseinen säännös soveltuu myös valokuvasuojaa nauttiviin tavallisiin valokuviiin.

Lausunnossaan *TN 2017:5 (Marek-rekisteri)* TN katsoi, että Turvallisuus- ja kemikaaliviraston (Tukes) ylläpitämässä julkisessa markkinavalvontarekisterissä voitiin säännöksen nojalla käyttää ilman oikeudenhaltijoiden suostumusta, ilman korvausta sekä ilman mainintaa tekijästä ja lähteestä, valmistajan verkkosivuilla olevia valokuvia tai muita Tukesin toiminnanharjoittajilta käyttöönsä saamia valokuvia vaarallisiksi todetuista tuotteista. Valokuvien käytön todettiin kyseisessä rekisterissä lukeutuvan yleiseen turvallisuuteen liittyvien tehtävien suorittamiseen.

*Marcus Norrgård, Petra Sund-Norrgård
ja Miia-Mari Kasi*